

Vprašanja k tekstu **VREDNOST FILOZOFIJE** Betrandu Russlla

Predlagam, da berete vprašanja skupaj z besedilom, so analitična in pomagajo poiskati ključne točke.

a) Zakaj ljudje radi dvomijo o vrednosti filozofije?

b) Na kakšne ljudi misli Russell, ko govori o praktičnih ljudeh?

c) Po čem se znanosti razlikujejo od filozofije?

d) Kaj bi se zgodilo, če bi znali odgovoriti na vsa vprašanja?

e) Zakaj se je še treba spraševati, čeprav ne moremo upati na trdne odgovore?

f) V čem je torej po Russllu vrednost filozofije?

g) Kakšen je človek brez smisla za filozofijo?

h) **Kakšno funkcijo ima torej filozofija?**

Bertrand Russell (1872 – 1970)

matematik, filozof, Nobelov nagrajenec, pacifist, aktivist ...

Na koncu našega kratkega in nepopolnega pregleda filozofskih problemov, bi bilo za sklep dobro premisliti, kakšna je vrednost filozofije in zakaj bi jo morali študirati. Vprašanji moramo nujno premisliti tudi zato, ker veliko ljudi zaradi vpliva znanosti ali praktičnih zadev rado dvomi, ali je filozofija sploh kaj več kot nedolžno, a tudi nekoristno igrakanje, dlakocepljenje in prepiranje o stvareh, o katerih vednost ni mogoča.

Zdi se, da ta pogled izhaja deloma iz napačnega pojmovanja ciljev našega življenja in deloma iz napačnega pojmovanja tistega, kar si prizadeva doseči filozofija. Fizika s svojimi izumi koristi neštetim ljudem, ki je sploh ne poznajo; zato naj ne bi priporočali učenja fizike zgolj oziroma najpoprej zaradi njenega vpliva na posameznega študenta, ampak na celotno človeštvo. Filozofija nima take koristnosti. Če naj sploh ima kakršno koli vrednost tudi za druge in ne samo za študente filozofije, se more kazati le posredno – z vplivom na življenje tistih, ki se z njo ukvarjajo. Torej moramo, če sploh kje, iskati njen pomen prav v teh vplivih.

Toda da nam ne bi spodletelo v prizadevanju določiti vrednost filozofije, se moramo najprej osvoboditi duha predsodkov "praktičnih" ljudi, kot se jih napačno imenuje. Naziv se pogosto uporablja za tiste, ki priznavajo le materialne potrebe in ugotavljajo, da človek mora imeti telesno hrano, spregledajo pa nujnost duhovne hrane. Če bi bili vsi premožni, če bi bilo revščine in bolezni kar najmanj, bi morali še vedno precej narediti za dobro družbo; a celo v obstoječem svetu so duhovne dobrine vsaj toliko pomembne kot telesne. Vrednost filozofije pa najdemo edino med duhovnimi dobrinami in samo ljudi, ki do njih niso ravnodušni, lahko prepričamo, da študij filozofije ni izguba časa.

Kakor druge vede tudi filozofija stremi predvsem k vednosti. A ta je tiste vrste, ki poenoti ter sistematizira znanosti in izhaja iz kritične preiskave temeljev naših prepričanj, predsodkov in verovanj. Vendar ni mogoče trditi, da je zelo uspešna pri odkrivanju dokončnih odgovorov na svoja vprašanja. Če povprašate matematika, mineraloga, zgodovinarja ali katerega koli drugega učenjaka po resnicah njegove znanosti, vam jih bo našteval tako dolgo, kolikor ga boste hoteli poslušati. Toda če boste isto vprašanje zastavili filozofu, vam bo moral priznati – če bo odkritosrčen – da njegovo proučevanje ni obrodilo pozitivnih rezultatov, kakršne so dosegle druge znanosti. Deloma to pojasnjuje dejstvo, da takoj, ko je mogoča dokončna vednost o kakem predmetu, se ta neha imenovati filozofija in postane posebna znanost. Celotno proučevanje neba, ki je danes predmet astronomije, je bilo nekoč vključeno v filozofijo; Newtonovo veliko delo se je imenovalo "matematična načela naravne filozofije". Podobno je z raziskovanjem človekovega duha: nekoč je bilo del filozofije, danes pa je posebna znanost – psihologija. Potemtakem je negotovost filozofije bolj navidezna kot resnična: vprašanja, na katera je mogoče dokončno odgovoriti, so vključena v znanost, medtem ko druga, na katerih še ni odgovorov, tvorijo ostanek, ki se imenuje filozofija.

Vendar je to le del resnice o negotovosti filozofije. Veliko vprašanj – in med njimi tista, ki najgloblje zadevajo naše duhovno življenje – mora ostati nerešljivih za človeški intelekt, razen če se naše zmožnosti ne bi povsem spremenile. Ali je univerzum enotno urejen oziroma

smotrni ali pa je morda le naključna združba atomov? Ali je zavest stalnica v univerzumu in lahko upamo v neskončno rast modrosti ali pa je prehodni pripetljaj na majhnem planetu, na katerem bo življenje naposled nemogoče? Ali imata dobro in zlo pomen za univerzum ali le za človeka? Takšna vprašanja zastavlja filozofija in filozofi nanje odgovarjajo različno. Toda zdi se – če se da odkriti odgovore ali pa ne – da ni mogoče dokazati resničnosti tistih, ki jih predlaga filozofija. Najsi bo upanje odkriti odgovor še tako majhno, je del njene naloge še naprej premišljevali o takšnih vprašanjih, raziskati vse pristope k njim, pokazati njihovo pomembnost in ohranjati živo spekulativno zanimanje za univerzum, ki bi ga zatrl, če bi se zaprli v dokončno določljivo vednost.

(...)

Vrednost moramo torej iskati predvsem v njeni negotovosti. Človek brez smisla za filozofijo gre skozi življenje ujet v predsodke, izhajajoče iz zdravega razuma, iz običajnih verovanj svoje dobe ali naroda in iz prepričanj, ki so zrasla v njegovem duhu brez so-delovanja oziroma privolitve preudarnega razuma. Za takšnega človeka je svet določen, končen in očit; običajne stvari mu ne porajajo vprašanj in neobičajne možnosti prezirljivo zavrača. Nasprotno pa, kakor hitro začnemo filozofirati, odkrijemo (...), da tudi najbolj vsakdanje zadeve postanejo problemi, na katere je mogoče le nepopolno odgovoriti. A filozofija, čeprav nam ne more zagotovo povedati, kateri je pravi odgovor na dvome, ki jih poraja, lahko ponudi veliko možnosti, ki razširjajo naše misli in nas osvobajajo tiranije navade. In ko tako zmanjšuje našo gotovost o tem, kaj stvari so, zelo povečuje našo vednost o tem, kaj bi lahko bile. Odpravlja nekoliko aroganten dogmatizem tistih, ki niso nikoli zašli na pot osvobajajočega dvoma, in oživlja občutek za čudenje, tako da kaže običajne reči na neobičajen način.

Filozofija je torej koristna, ker nam kaže nepričakovane možnosti, poleg tega pa ima nemara največjo vrednost zaradi veličastnosti predmetov, o katerih razmišlja, in tudi zato ker nas takšno razmišljanje osvobaja od ozkih in osebnih ciljev. Življenje instinktivnega človeka je zaprto v krog njegovih zasebnih interesov: družino in prijatelje morda še šteje zraven, toda zunanji svet upošteva le, če ta onemogoča oziroma je v prid njegovim instinktivnim željam. V takšnem življenju je, če ga primerjamo z mirnim in svobodnim filozofskim, nekaj vročičnega in omejujočega. Kajti mali svet zasebnih ciljev mora veliki in močni svet, v sredo katerega je prvi postavljen, prej ali slej uničiti. In dokler ne zmoremo tako razširiti naših interesov, da zajamejo ves zunanji svet, vemo kakor posadka v oblegani trdnjavi, da je vdaja neizogibna. V takšnem življenju ni miru, je le stalen konflikt med vztrajnostjo želje in slabostjo volje. Če želimo narediti naše življenje veliko in svobodno, moramo tako ali drugače pobegniti iz ječe in se izogniti temu konfliktu.

(...)

Če povzamemo našo razpravo o vrednosti filozofije: s filozofijo se je treba ukvarjati, pa ne zaradi katerega koli določenega odgovora na njena vprašanja, saj praviloma ne moremo vedeti za njihovo resničnost, ampak zaradi vprašanj samih, ker razširjajo naše pojmovanje o tistem, kar je možno, bogatijo našo intelektualno domišljijo in zmanjšujejo dogmatsko gotovost, ki zapira duhu pot pred spekulacijo; predvsem pa, ker veličina univerzuma v filozofski kontemplaciji povečuje tudi duha in ga naredi sposobnega za poenotenje z univerzumom, ki je njegovo največje dobro.

Bertrand Russell: *The Problems of Philosophy*. Oxford University Press, Oxford 1989, str. 89-94.

Prevedla A. H.